

LIMITA CREȘTERII DATORIILOR EXTERNE

*Silvestru MAXIMILIAN, Lina TELEUCĂ**Catedra Economie Generală și Relații Economice Internaționale*

The debut of external crisis is the biggest deficiency in the way of state economic progress. The level of external debut does not only brake the possibility of some new investmental credits but conduct to the incapacity to serve this debut.

Mărfurile exportate, importate în afara prețurilor curente, mai pot genera în viitor unele cheltuieli. De exemplu: sfecla de zahăr „suge” din sol toate elementele din tabelul lui D.Mendeleev. În perspectivă, pentru restabilirea, cel puțin parțială, a fertilității solului se vor cere investiții. Prețurile curente trebuie corelate nu numai cu cheltuielile totale de azi, dar și cu cele care vor apărea datorită cultivării sfeclei de zahăr; utilajul de import, în afara prețului curent, în viitor ar putea genera costuri mari legate de reparație, de depreciere morală.

Notăm prin P prețul integral constituit din prețul total curent p și cheltuieli potențiale, care pot apărea în perspectivă. Atunci,

$$P = p + \sum \frac{1}{(1+E)^\theta} \cdot \Delta P \theta ,$$

unde: $\frac{1}{(1+E)^\theta}$ – coeficientul de discountare în anul θ ;

ΔP – creșterea cheltuielilor în perspectivă, necesare pentru restabilirea, în exemplul nostru, a fertilității solului, efectuarea unor reparații sau renovare.

Problemele create au putut fi soluționate doar în baza unor subvenții, care în bugetul Republicii Moldova au fost lipsă. Quantumul acumulărilor productive pentru fiecare perioadă nu poate varia mult. El variază în limite de 15-20% din PIB. Investițiile sub sau supra acestei cote-părți creează, de regulă, pe parcurs probleme și mai grave. Fondurile productive în Republica Moldova sunt în mare parte de origine străină și deci devin „consumatoare” de valută, au un impact negativ considerabil asupra balanței de plăți. Deci, procesul atragerii investițiilor străine nu poate fi lăsat la discreția subiecților economici. Nu întotdeauna creșterea indicatorilor ce reflectă eficiență este în corelație directă cu nivelul de investiții străine atrase în economia Republicii Moldova. Statul trebuie să-și mențină pârghia de influență, prin diverse impozite, asupra volumului total de investiții străine, asupra structurii, eficienței acestora. O condiție necesară pentru atragerea investițiilor străine o creează infrastructura instituțională. Însă, nu toate investițiile străine în orice volum pot fi acceptate. Pentru fiecare acțiune de a accepta sau nu investițiile străine sunt necesare structurile respective de fezabilitate.

Relațiile cantitative, calitative (eficiența) pot fi expuse doar în limbajul analitic (ecuații, expresii matematice, scheme-bloc etc.). În acest scop, ne vom folosi de însemnările:

$f(E)$, $F(I)$ – cheltuielile legate de export, de import care sunt funcție de export, import exprimate în lei sau în dolari SUA;

$V(E)$, $V(f)$ – veniturile țării obținute în urma operațiilor export, import, în lei sau în dolari SUA;

P , $p^{(m)}$ – indicii prețurilor pe piața internă, externă;

e – cursul nominal de schimb valutar.

Cheltuielile legate de export, de import la o unitate de venituri în valută obținută în urma operațiilor de export, de import vor constitui:

$$\frac{\partial f(E)}{\partial V(E)} = e \frac{P^{(m)}}{p}; \quad \frac{\partial F(I)}{\partial V(I)} = e \frac{P^{(m)}}{p}$$

În așa mod, sunt corelate prețurile și cheltuielile interne cu prețurile mondiale și cursul de schimb valutar. Din relații rezultă că comercializarea suplimentară a unei unități peste hotare trebuie să fie echivalentă cu comercializarea în țară. Același principiu se păstrează și pentru import; altfel spus, cererea și oferta mărfurilor și serviciilor pe piața internă, externă sunt în echilibru. (Această condiție nu întotdeauna coincide cu

realitatea. Decalajele sunt consecințe ale nivelurilor diferite în dezvoltarea și implementarea realizărilor progresului tehnico-științific și deci diferite sunt și cheltuielile, respectiv și prețurile).

Prețul unui dolar, formal trebuie să fie determinat din condiția

$$\frac{\partial f(E)}{\partial V(E)} = e \text{ (lei/dol)} \quad \text{sau} \quad \frac{\partial F(I)}{\partial V(I)} = e \text{ (lei/dol)}$$

Raportul $\frac{P^{(m)}}{p}$ „rectifică” prețul în dependență de dinamica prețurilor mondiale $p^{(m)}$, interne (P).

Pentru Republica Moldova, unde comerțul extern este influențat și de alți factori în afara celor economici (politici, interese personale ale guvernanților, corupție, lipsă de profesionalism, de concepții economice etc.), problema ar putea fi redusă la determinarea valorii optime a soldului EXPORT – IMPORT, adică $F(I) - F(E)$ în condițiile când sunt fixate anumite restricții în ce privește volumul disponibil în valută.

$$V(E) - V(f), \text{ a se vedea [1-4]}$$

O alternativă în soluționarea problemei ar fi elaborarea unei dependențe corelative dintre costul exportului (al importului) în prețuri interne și venituri în valută. Derivatele de la o astfel de funcție vor constitui cursul de schimb valutar real.

Pentru dependența $f(E) = \alpha V^\beta(E)$ eficiența marginală.

$$\frac{\partial f(E)}{\partial V(E)} = \alpha \beta V^{\beta-1}(E)$$

$$\text{sau } e \cdot \frac{P^{(m)}}{p} = \alpha \beta V^{\beta-1}(E),$$

$$\text{de unde obținem } V(E) = \frac{1}{(\alpha \beta)^{\frac{1}{\beta-1}}} \cdot \left(e \frac{P^{(m)}}{p} \right)^{\frac{1}{\beta-1}},$$

unde: expresia $\frac{1}{(\alpha \beta)^{\frac{1}{\beta-1}}}$ este un coeficient „de actualizare” a pieței externe (interne);

$$\frac{1}{\beta-1} - \text{elasticitatea cu care torențele EXPORT, IMPORT se adaptează la prețurile externe, interne.}$$

Dacă balanța de plăți este echilibrată, atunci „fluxul” de valută și „refluxul” de cheltuieli pot fi puse la baza determinării cursului de schimb valutar, structura optimă a circuitului export-import.

Capitalul de împrumut, din punctul de vedere al pieței, are prețul său ca și orice altă marfă. De aceea, volumul importului capitalului de împrumut determină nu numai cursul de schimb valutar, dar în mare măsură depinde de raportul dintre prețurile pe piața internă și cele pe piața externă. O condiție de echilibru a capitalului de împrumut în condițiile pieței libere: cheltuielile marginale destinate exportului (sau importului) la o unitate de marfă trebuie să constituie costul unei unități de valută, adică cursul real de schimb valutar. Prețul capitalului de împrumut poate fi determinat după cum urmează:

$$e(m) \left(\sum_{\theta=1}^t \frac{1}{(1 + E(\theta))} \cdot e^\theta \right),$$

unde: $e(m)$ – rata, procentul mondial de împrumut al capitalului;

$\frac{1}{(1 + E(\theta))^\theta}$ – coeficientul de actualizare a cheltuielilor suplimentare, e , constituite din restituirea împrumutului, plus procentul suplimentar, plus cheltuielile legate de alte consecințe (de depreciere morală, reparație, soluționarea unor probleme ecologice etc.).

Deci, problema maximizării soldului EXPORT – IMPORT se va formula astfel:

$$\max \varphi = \sum_{\theta=1}^t \frac{1}{(1+E)^\theta} (F(I) - f(E)), \text{ in limitele disponibilului de valută în calitate de}$$

$$\sum_{\theta=1}^t \frac{1}{(1+E(m))^\theta} (V^\theta(E) - V^\theta(I))$$

Problema procurării capitalului productiv prin împrumut își reduce din complexitate dacă se admite că elasticitatea $1/1-B$ este constantă. În acest caz, rata schimbării venitului valutar corelează cu dinamica prețurilor pe piața externă, internă; cu diferența dintre normele reale de discountare și normele de discountare pe piețele mondiale de capital de împrumut.

Datoriile totale față de alte țări, exprimate prin balanța comercială, la începutul intervalului de referință constituie:

$$\frac{V^0(E)}{e(m) - \alpha(E) - \frac{1}{1-\beta(E)}(E(0) - e(m))} - \frac{V^0(I)}{e(m) - \alpha(I) - \frac{1}{1-\beta(I)}(E(0) - e(m))}$$

De aici rezultă că datoriile sumare „au un sfârșit” numai dacă există un anumit raport între normele de discountare a veniturilor viitoare ale Republicii Moldova și normele de discountare a capitalului de împrumut. Aceasta condiție este îndeplinită numai în cazul când

$$e(m) - \alpha - \frac{1}{1-\beta} (E(0) - e(m)) \text{ pentru export}$$

$$\frac{1}{1-\beta} > 0 \text{ pentru import, } \frac{1}{1-\beta} < 0 \text{ este POZITIVĂ.}$$

Deci, discountul nu trebuie să depășească $\beta e(m) - \alpha (\beta - 1)$ pentru $\beta = \beta(E)$ și nu trebuie să fie mai mic de această mărime pentru $\beta = \beta(I)$, unde $\beta(E)$, $\beta(I)$ – elasticitatea creșterii cheltuielilor legate de export, import față de venitul în valută de la operațiile export-import. Coeficienții de elasticitate $\beta(E)$ și $\beta(I)$ trebuie să se egaleze cu elasticitatea $\frac{1}{1-\beta}$. Dacă această condiție nu se respectă, în particular dacă discountul este prea

mare, atunci soldul inițial al balanței de plăți va menține până la infinit datoriile externe ale țării. Cu alte cuvinte, profitul obținut pe parcurs nu va fi suficient pentru restituirea datoriilor; țara va intra în noi datorii pentru a le acoperi pe cele vechi ș.a.m.d. De astfel de situații preferă, de regulă, guvernele corupte. Guvernele pleacă, iar datoriile țării rămân și mai mari.

În principiu, țara se avântă în datorii când se acordă prioritate consumului prezent față de consumul în perioadele ulterioare. În caz contrar țara nu acceptă datoriile. Și, fiindcă o astfel de politică poate fi și argumentată și respinsă, concluzionăm că nu există un quantum optim al datoriilor. Un răspuns pozitiv ar fi: orice datorie trebuie examinată în dinamică; restituția plus procentele trebuie actualizate către momentul acceptării datoriilor; fiecare decizie de a accepta capitalul de împrumut trebuie însoțită de un studiu de fezabilitate profund, bine argumentat, inclusiv de prevăzut cheltuielile ulterioare suplimentare legate de uzul moral, de soluționarea problemelor ecologice, de reparații etc.

Multe probleme pot fi examinate sistemic, dacă activitățile export-import sunt tratate în cadrul BLR. Pentru calcularea necesarului de import este nevoie de coeficienți ai consumurilor directe de materiale de import. În matricea IM pe fiecare coloană se arată cantitatea din produsele importate $i, i=1,2,3,\dots,n$ folosită în ramură $j, j=1,2,3,\dots,n$ ($IM = \{R_{ij}\}, i,j=1,2,\dots,n$); pot fi calculați coeficienții consumurilor directe din produsul importat $i, i=1,2,\dots,n$ pentru a fabrica o unitate din producția $j, j=1,2,\dots,n$ $r_{ij} = \frac{R_{ij}}{X_j}, i, j=1,2,\dots,n$.

De aici urmează că volumul produsului $i, i=1,2,\dots,n$ importat în perioadele următoare și folosit în ramura $j, j=1,2,3,\dots,n$, poate fi calculat: $R_{ij} = r_{ij} X_j, i,j=1,2,\dots,n$. Cantitatea importată de produsul $i, i=1,2,\dots,n$ și

utilizată în toate cele n ramuri se obține din ecuația $\sum_{j=1}^n r_{ij} X_j = R_i, i=1,2,\dots,n$.

Din $AX+Y=X$ obținem $X=(I-A)^{-1}Y=BY$, unde $B=(I-A)^{-1}$ sau

$$X_j = \sum_{k=1}^n b_{jk} Y_k \quad \text{și} \quad R_i = \sum_{k=1}^n Y_k \left(\sum_{j=1}^n r_{ij} b_{jk} \right), \quad i=1,2,\dots,n.$$

Soluționând acest sistem de ecuații, determinăm necesarul total de import pentru consumul productiv.

Sub influența celor mai diferiți factori prețurile folosite în economia națională sunt schimbătoare. Prin și cu BLR se pot pune în evidență aceste influențe. Ecuațiile generale ale prețurilor au forma: $P_j = \sum_{i=1}^n a_{ij} P_j + q_j P_{qj} + V_j$,

unde P_{qj} – prețurile mărfurilor importate; V_j – valoarea nou-creată cuprinsă în preț; $q_j P_{qj}$ – ponderea consumului de materii prime și materiale de import în ramură j , $j=1,2,\dots,n$. Sau, sub forma matriceală $P = A^T P + q^1 P_q + V$. Admitem că la mărfurile importate s-au produs modificări cu procentele $k_1, k_2, \dots, k_n$.

În aceste condiții, sistemul pentru determinarea prețurilor are forma: $P = A^T P + q^1 K P_q + V$ sau $(I - A^T) P = q^1 K P_q + V$ și $P = (I - A)^{-1} (q^1 K P_q + V)$.

Prețurile calculate sunt prețuri reale. Spre deosebire de cele nominale, ele au o anumită stabilitate relativă, pot fi puse la baza determinării cursului real de schimb valutar.

Bibliografie:

1. Roșca P. Previziune economică. - Chișinău, 1998.
2. Becher Gary S. Comportamentul uman – o abordare economică. - București: ALL, 1994.
3. Raportul social anual. - Chișinău, 2004.
4. Raportul Național privind Dezvoltarea Umană. Republica Moldova 2004. - Chișinău: PNUD, 2004.

Prezentat la 03.04.2007